

fuisse representatos, et nomine Cherubinarum principaliter fuisse significatos, in quo valde approbo auctorum sententiam, ut magis consentaneam sensui Ecclesiae, quae unum ordinem Angelorum proprio nomine Cherubim appellat, et in prima Hierarchia proxime sub Seraphim illum constituit. Idemque docent Patres supra allegati. Unde Nazianzenus altiorum putat fuisse visionem Isaiae, quia vidit Dei solum Seraphinis stipatum. Et Hieronymus de propriis Seraphinis, et Cherubinis utramque visionem explicat: et consentiunt alii Patres. Nam licet interdum expressam declarationem non adhibeant, nec rem disputant: tamen utuntur vocibus Cherubim, et Seraphim, juxta proprium, et strictum usum Ecclesiae, et ad illa loca accommodant, vel ab illis sumpta esse credunt.

19. *Templi Cherubinos omnes Angelos referre aliqui dicunt.* — Probabilius est Angelos octavi ordinis solum representasse. — Praeterea de Cherubinis templi, Beda quidem, lib. de Templo, cap. 13, ita eorum representationem declarat, ut indicet fuisse imagines indifferenter representantes omnes Angelos: et similia habet, lib. 1, de Tabernaculo, cap. 5, et Abulensis, in cap. 25 Exodi, quaest. 19. Neque dissentit Ribera, lib. 2, de Templo, cap. 6 et 7. Sed licet hoc generali quadam ratione sustinere posset, nihilominus verisimilius videtur, Cherubinos illos Angelos octavi ordinis speciali ratione representasse, ut modernis auctoribus magis placet. Et sumitur ex Hieronymo, Epist. 143, ad Damas., in principio, ubi dicit, Deum sedere super Cherubim, ut Scriptura loquitur, non super Seraphim, quod Scriptura non dicit. Si autem Cherubini tabernaculi generatim essent imagines Angelorum, non minus Seraphinos, quam Cherubinos representarent, ut fatetur Abulensis: et ita non minus dici posset Deus, sedere super Seraphim, quam super Cherubim, quod Hieronymus reprehendit. Vult ergo Hieronymus Cherubinos illos templi, a quibus ille modus loquendi sumptus est, specialiter significare Cherubinos, sub Seraphinis contentos. Et merito, quia ex multitudine, et plenitudine scientiae appellatio illa sumpta est. Propitiatorium autem erat oraculum in quo Deus responsum dabat, et ideo super Cherubim sedens representabatur, ut ostenderetur, omnes creaturas etiam supremos Angelos scientia infinito intervallo superare. At vero Cherubini, quos vidit Ezechiel, eandem habebant imaginem, et representationem, ut latius dicti expositores Scripturarum declarant. Ergo etiam

Cherubini ab Ezechiele visi, Angelos octavi ordinis specialiter representabant. Unde etiam cap. 10, ait Ezechiel, *omnia corpora illorum, colla, manus, et pennas plena fuisse oculis*, per quos scientiae perfectio eximia significatur. Denique idem Ezechiel, cap. 28, ad explicandam excellentiam Luciferi, *Cherub* illum appellat: ergo signum est non sumere illud nomen, ut generale omnibus Angelis, sed ut singulare excellentiorum Angelorum.

20. *Ad objectionem in num. 17 respondetur.* — Hoc ergo concesso, ad difficultatem respondemus, ex loco Ezechielis 10, non colligi proprios Cherubinos aliquando mitti, vel ministeria exterius exequi, sed tantum Deo assistere. Nam ferre currum, seu thronum Dei, non est mitti, nec ministrare, sed est speciali modo Deo assistere, et in interno atrio, veluti circa ipsam Dei majestatem occupari. Unde in omnibus Scripturae locis, in quibus dicitur Deus sedere super Cherubim, aut Ezechiel vidisse gloriam Dei, *quam illi ostendit in curru Cherubim*, nihil aliud ostenditur, quam Cherubinos esse Angelos Deo assistentes, et propinquissimos. Nec refert, quod Ezechiel dicat, vidisse Cherubinos ambulantes, et gradientes, etc. Nam per hoc non representabatur aliquod ministerium, vel proprius motus localis ipsorum Angelorum, alias etiam Deus cum illis moveretur, qui ab ipsis in curru ferebatur. Igitur per illum motum currus Dei, et Cherubinarum metaphoricè representabatur amplitudo divinae providentiae: nam omnibus velocissime subvenit, juxta quam metaphoram etiam dicitur Deus ascendere super Cherubim, et volare.

21. *Confirmatur solutio.* — Quin potius ex illa visione colligi potest, Cherubim non ministrare per se, sed per inferiorem aliquem Angelum. Nam ad effundendas prunas visus est *vir lineis indutus*, ad quem dictum est: *Sume ignem de medio rotarum, quae sunt inter Cherubim*, et infra, *qui accipiens egressus est, quem virum fuisse Angelum inferiorem tutelarem populi*, Prado exponit. Et quamvis ibi dicatur, unum Cherubinarum extendisse manum, et assumpsisse prunas, et in manus viri, qui indutus erat lineis, eas dedisse, in eo non representabatur aliquod Angelicum ministerium Cherubini assumptis prunas, sed potius ostenditur subordinatio Angelorum ministrantium ad assistentes, quibus mediantibus a Deo accipiunt cognitionem et materiam ac vires ad ministrandum. Quod indicavit Dionysius, cap. 8, de Eccles. Hierarch., subordinationem

Angelorum inferiorum ad superiores ex dicta visione colligens. Idemque sensit ibi Theodoretus dicens, ordinum invisibilium discrimen hic quoque licet agnoscere, et infra de illo viro lineis induto ait: *Non audeat inter Cherubim progredi, sed ipsa Cherubim porrigunt carbonem*, utique, ut ego intelligo, porrigit illuminando, et docendo, quid acturus esset, sic enim spiritualia per sensibilia representantur. Denique idem etiam indicavit Hieronymus, notatque Prado indirecte ibi explicari, quod Isaia ait, volavit ad me unus de Seraphim, et in manu ejus calculus, quem tulerat de altari; nam ibi idem ordo hierarchicus ostenditur. Ex his ergo visionibus Prophetarum nulla exceptio a generali regula statuta colligi potest.

Secundum genus testimoniorum affertur.

22. *Michael interdum mittitur.* — Vide in *Lyppomano*. — Tertio loco proponebantur specialia testimonia de quibusdam Angelis primorum ordinum, qui non solum ministrare, sed etiam mitti perhibentur. Et primus erat Michael, de quo imprimis certissimum est aliquando mitti: nam id Scriptura testatur Daniel, 10, *Michael unus ex Principibus primis venit in adjutorium meum*, et infra, *Nemo est adjutor meus, nisi Michael Princeps vester*. Et similia habet, cap. 12, et Ecclesia in officio Angelorum orat, *Angelum pacis Michael ad istam caelitus mitti rogitamus aulam*. Et iterum, *Michael Archangele, veni in adjutorium populo Dei*. At vero Michael unus, vel primus Seraphinorum esse creditur; ergo etiam assistens Angelus mittitur, quia Seraphinis omnes assistunt. Minor in qua vis rationis posita est, auctoritate probatur. Nam ita videtur sentire Pantaleon Diaconus, in homilia de sancto Michael, apud Surium, 29 septemb., quod variis encomiis, et exaggerationibus declarat. Et ex Basilio, homil. 1, de Angelis, invenio haec verba citata: *Michael Dux supernorum spirituum, qui dignitate, et honoribus praelatus est omnibus spiritibus supernis, tibi supplico*. Idem sentit Laurentius Justinianus dicens, in serm. de sancto Michael, *In spirituali primo conflictu ceteris spiritibus sanctis praelatus est Michael, sicut Lucifer malis*. Unde sumitur ratio, nam in bello Angelico, qui in exordio mundi sunt, Michael fuit dux bonorum, qui illos ad obediendum Deo excitavit, sicut Lucifer socios ad deflectionem induxit.

23. *Confirmatur.* — Unde confirmatur primo ex nomine Michaelis, quod exponitur,

Quis sicut Deus? Secundo quia Apoc. 12, dicitur: *Michael et Angeli ejus praeliabantur cum Dracone*, ibi enim de omnibus Angelis sermo est, et eorum dux et caput ponitur Michael. Tertio Ecclesia in festo Angelorum de omnibus sanctis Angelis festum celebrat, et tamen in illo praecipue colit Michael, tanquam excellentiorem caeteris, eumque vocat principem caelestis exercitus. Unde ita canit, *Collaudemus venerantes omnes caeli milites, sed praecipue primatem caelestis exercitus, Michael, in virtute conterentem Zabulum*. Et iterum vocat illum, *Principem militiae Angelorum*. Et iterum ait, *Archangelus Michael Praepositus Paradisi, quem honorificant Angelorum cives*. Denique verisimile est mentem Ecclesiae esse supremum omnium Angelorum plus venerari, quam reliquos, quia hoc etiam magis consentaneum voluntati Dei esse merito praesumi potest: sed Ecclesia maxime veneratur Michael, nam id in officio Angelorum profitetur, et in ejus honorem praecipue solet templa Deo dicare, et in litanis proxime post beatam Virginem illum invocat; ergo sentit illum esse supremum Seraphinorum.

24. *Michael unus ex ordine Principatum ab aliis ponitur.* — Nihilominus D. Thomas, in 2, dist. 10, circa litteram Magistri dictam sententiam reprobatur, asseritque, Michael esse ex ordine Principatum, qui est supremus primae Hierarchiae. Ad litteram intelligens verba Danielis 10, ubi Michael dicitur, *unus ex Principibus primis*. Et hoc sequitur Pereira, lib. 12, in Daniel, et Toletanus, Lucae 1, Annot. 45. Idem vero divus Thomas, 1 p., quaest. 113, art. 3, sub distinctione loquitur, dicens esse vel ex Principibus, vel ex Archangelis, qui etiam sunt Principes Angelorum: et ita putat de illis posse verba Danielis exponi. Et Judas, in epist., Archangelum eum vocat. Et Hieronymus, Daniel 12, ita exponit illum locum. Ecclesia etiam in officio ejus utroque modo illum appellat. Quia vocat illum *Principem militiae Angelorum*, quod de militia ex inferioribus Angelis constante potest exponi. Item dicit, *Michael venire in auxilium animarum*, item, *esse constitutum Principem super omnes animas suscipiendas*. Item vocat illum, *Archangelum, qui sapius hominibus apparuit, et esse custodem, et Patronum Ecclesiae: sicut olim fuit Synagoga*. Quae omnia non ei conveniunt ex legatione speciali, aut extraordinaria; sed ex vi muneris, et ordinis sui; ergo non est verisimile pertinere ad ordines supremae Hierarchiae, sed principalem aliquem

locum in ultima habere. Et ita omnia, quæ in prima opinione adducta sunt, ad summum probant esse supremum in ordine Principatum.

25. *Aliqui inter potestates illum collocant.*—*Alii in ordine Virtutum.*—*Rejiciuntur hi omnes.*—*Nomen Michaelis non uni, sed pluribus fuisse impositum, tenent aliqui.*—Non desunt vero, qui inter Potestates illum collocent, quia ad illum ordinem spectat debellare, et arcere dæmones, in quo Michaeli maxima potestas tribuitur Apol. 12. Et consonat, quod Judas, in epistola, Michaellem cum diabolo disputantem, eique nomine Dei imperantem inducit. Alii in ordine virtutum primum locum ei tribuunt. Nam ad Virtutes pertinet divina mirabilia efficere: de Michaelle autem dicit Ecclesia in officio suo, *Quoties miræ Virtutis aliquid agitur, Michael mitti perhibetur.* Sed hæc omnia valde incerta sunt: et ex illis sequi videtur quædam Angelicorum ordinum confusio, si uni Michaeli Archangelo, et dignitas suprema assistentium Angelorum, et fere omnia munera ministrantium tribuantur. Propter quod dixerunt alii, ut refert Magister, in 2, dist. 10, cap. 13, nomen Michaelis non esse unius Angeli tantum, sed esse nomen pluribus impositum juxta varias actiones, aut ministeria, ex quibus tale nomen sumptum est. Quæ doctrina fundamentum habet in divo Hieronymo, Daniel. 18, ad illa verba: *Et audivi vocem viri, et clamavit, et ait, Gabriel fac intelligere visionem,* etc. Et late illam declarat, et sequitur Abulensis, Judic., cap. 13, quæst. 35, et ex illa infert, Angelorum nomina esse occulta, vel incerta, et interdum fieri posse, ut unus Angelus variis nominibus appelletur in distinctis occasionibus propter diversas actiones; et e contrario, ut idem nomen pluribus Angelis tribuatur propter aliquam similitudinem in operatione, unde nominis etymologia sumpta est.

26. *Primus Angelus ex Seraphinis Michael dicitur.*—*Hic tamen non mittitur.*—Hæc ergo probabilis doctrina supposita dicere possumus, primum Angelum, qui fuit dux belli angelici in cælo commissi contra malos Angelos merito posse vocari Michaellem, et ita a Patribus appellari, quem credibile est primum omnium contra Luciferum parabolam illam assumpsisse, et exclamasse, *quis sicut Deus?* unde nomen illud sumptum esse dicitur. Et hoc de Michaelle facile concedimus, esse supremum omnium sanctorum Angelorum, vel unum ex supremis. Quod addo, quia non con-

stat nobis, an in una specie angelica dentur plures Angeli solo numero differentes, et æquales, vel unus tantum, et ita non potest constare, an in ordine Seraphinorum, vel Cherubinorum sit unus perfectior omnibus illius ordinis: an vero sint plures inter se æquales, et superiores cæteris. Altero ergo ex his modis certum videtur, illum Michaellem, qui fuit Dux primi belli in cælo peracti, esse primi ordinis. At vero loquendo de isto individuo Michaelle, non oportebit concedere, illum ad nos mitti, nec esse illum, de quo Daniel, aut Joannes loquuntur, neque fuisse proprium, vel (ut ita dicam) proximum custodem, aut Ducem Synagogæ, seu Judaici populi, neque nunc esse peculiarem Ecclesiæ custodem. Quia non est verisimile Angelum primi ordinis Seraphinorum hæc omnia munia ex officio, et ordinaria providentia sustinere. Nam si hoc admittitur, totus ordo hierarchicus invertitur, neque ulla ratio distinctionis, aut ordinis inter Angelos reddi poterit, quod admittendum non est, contra doctrinam Dionysii, et Theologorum adeo in Ecclesia receptam. Præsertim cum nihil sit, quod cogat ad id asserendum, præter nominis appellationem, et etymologiam, quod debile fundamentum est, ut ex dictis constare potest; et declaratur ulterius.

27. *Dux cælestis belli longe dignior dux belli ecclesiastici.*—*Inferior dux etiam Michael appellatur.*—*Hic ex officio mittitur.*—Nam bellum illud initum in cælo inter Angelos, non est ibi omnino absolutum, sed in hoc mundo pro salute hominum iterum in Paradiso inchoatum, seu renovatum est, et usque ad finem sæculi perseverat, et tunc maxime ardebit, ut dicitur Apocal. 22. Est tamen discrimen, quia in illo cælesti bello omnes boni Angeli dimicant, quia eorum res agebatur, et ad singulos defensio divini honoris pertinebat; at vero in bello militantis Ecclesiæ non omnes spiritus cælestes per se et proxime militant: sed Angeli qui ad hoc ministerium a Deo deputati sunt, ut sunt Angeli custodes, vel singulorum hominum privatorum, vel Principum, vel civitatum, aut regionum, qui omnes sub militia cælesti, vel exercitibus Angelorum optime continentur. Unde fit etiam, ut Dux et Princeps cælestis belli longe dignior et excellentior fuerit, quam Ecclesiastici Dux belli: quia et causæ belli, et præliantium copiis, et loco, in quo bellum geritur, debet esse proportionatus. Et nihilominus hic etiam inferior dux Michael merito appellatur, quia pro divino honore præcipue certat, et ejus viribus,

et gratia in bello nititur: ideoque illi etiam optime convenit, *quis sicut Deus?* Hunc ergo Michaellem non dicimus esse supremum Angelorum, nec ex ordinibus assistentium Angelorum, vel Dominantium, quæ ex officio non mittuntur, nec etiam esse ex infimo ordine Angelorum, sed Archangelum, vel ex aliquo superiori ordine usque ad Potestates. Nam utramque partem sufficienter probant, quæ hactenus dicta sunt.

28. *Fuit primus Angelorum ex Principibus.*—*Nomen Archangeli interdum alios ordines significat.*—Ex quatuor autem ordinibus intermediis probabilis videtur, hunc Michaellem esse primum Angelum in ordine Principatum, qui est supremus infimæ Hierarchiæ. Valde namque probabile est hunc esse Michaellem, de quo Daniel et Joannes loquuntur, et quem Ecclesia specialiter veneratur. Illum autem vocat Daniel, cap. 10, *unum de Principibus primis, et Principem Synagogæ,* et cap. 12, vocat *Principem magnum.* Joannes vero, Apocal. 12, vocat Ducem Angelorum præliantium cum dracone. Ex quibus locis sumpsit Ecclesia omnia Michaelis encomia, et munera, quæ supra retulimus, et omnia ad ordinem Principatum optime accommodantur. Nam juxta doctrinam Dionysii, capite nono, de cælest. Hierarch., Principatus sunt duces aliorum Angelorum, quibus dignitate præminent, unde duo Angelorum ordines inferiores particularia ministrant, Principibus autem convenire creditur cura regnorum ac provinciarum. Hæc autem gubernatio, et sollicitudo cum singulari, ac præcipua excellentia Michaeli demandata est, ideo enim absolute dicitur Dux cælestis militiæ, et specialis protector, ac custos prius Synagogæ, et postea Ecclesiæ; ergo verisimilimum est, illum esse caput totius ordinis Principatum, vel si in eo sunt plures Angeli æquales, esse unum ex primis, ut dixit Daniel, et ita videtur interpretari locum Danielis Dionysius, dicto cap. 9, et expresse in hoc ordine illum collocat Sophronius, in Encomio, et invocatione Angelorum: nam invocando Principatus specialiter invocat Michaellem ut inter eos dignissimum. Et idem sentit Aponius, l. 4, in Cant., circa illa verba, *Ficus protulit grossos suos,* ubi licet Michaellem Archangelum vocet, subdit, eum appellari *portionem Domini, esseque custodem illum Ecclesiæ,* de quo loquitur Daniel 10. Neque obstat, quod interdum vocetur Archangelus, quia (ut ait supra Dionysius) Archangeli sunt Principibus propinquissimi, et ideo interdum nomen illud pressius sumitur

pro speciali ordine, interdum latius ad alios ordines, præcipue ad Principes extenditur. Frustra vero propter unum, vel alium effectum de numero Potestatum, aut virtutum esse existimatur, quia etiam Principes, imo et inferiores Angeli possunt interdum dæmones arcere, vel aliquando mira opera in ordine ad suum ministerium jussu Dei facere.

29. *Michael ad nos missus, et Ecclesiam gubernans ex ordine ministrantium fuit.*—Denique juxta distinctionem, et doctrinam hanc facile intelligitur, non oportere ea, quæ de Archangelo Michaelle dicuntur, exceptionem aliquam admittere in generali regula Angelorum assistentium, et ministrantium; quia Michael ille, qui ad nos mittitur, et qui Ecclesiam gubernat, quive Judaicum populum eduxit de terra Ægypti, si fuit Michael, ut vult Abulensis, 23 Exod., q. 81, quive Judæorum adjutor fuit apud Danielem, hic (inquam) Michael sive eadem semper, sive diversæ personæ fuerint, non fuit ex ordinibus Angelorum assistentium, seu supernorum, sed ex ordine aliquo ministrantium. Quod ex ipsis muneribus, quæ exercuisse legitur, colligi sufficienter potest, quia non, ut singularia, et extraordinaria illa faciebat, sed ex officio, ac communi providentia, et cura illi commissa ea exercebat. De primo vero Angelo, qui contra Luciferum dux fuit, in antiquo prælio cælesti, non legimus missum esse aliquando ad homines, neque est verisimile illum esse ordinarium Ecclesiæ custodem, cum hoc munus ordinario jure ad inferiores ordines Angelorum ministrantium pertineat. Dices, ergo Ecclesia non colit specialiter, et sub proprio nomine supremum omnium Angelorum; sed summum principem custodem suum, quod videtur inconveniens, ut supra argumentabamur. Respondeo imprimis hoc non esse inconveniens, quia non semper specialius colit excellentiores sanctos, sed ibi notiores, et maxime illos, a quibus majora beneficia, vel meliora officia recepit. Deinde dici potest, sub nomine Michaelis Ecclesiam colere Ducem illum Angelorum, qui pro Dei honore, et hominum salute maxime pugnat: sive ille idem sit, sive diversi eodem nomine appellati, et sive per se, et in propria persona descendat ad prælium contra dæmones, quod in ipsa Ecclesia geritur, sive tantum Deo assistat: et inde ipsius Ecclesiæ apud Deum curam gerat, et per alium sui nominis participem ad nos veniat, ad eum modum quo ex sententia Dionysii superior Seraphim per alium missus dicitur ad purganda labia Prophetæ. Et eadem ratione, cum legi-

mus Michaellem apparuisse Ecclesiae, verbi gratia, in monte Gargano, et velle in suum honorem templum ibi aedificari revelasse, recte intelligimus illum Angelum, qui proxime ibi loquebatur, totamque illam actionem, et apparitionem efficiebat, non fuisse primum, ac praecipuum Angelum, sed alium inferiorem, qui nomine ejus loquebatur, et apparebat; et ita illum praecipue veneratur Ecclesia, quamvis simul cum illo etiam specialiter colat illum Angelum, per quem tot beneficia proxime recipit: et Michael etiam appellatur.

30. *Gabriel Archangelus unus ex ministrantibus.*—*Gabriel est ex primis quatuor ordinibus.*—Quarto dicendum est de Gabriele Archangelo, quae erat secunda pars illius tertiae objectionis. Verumtamen hoc facilius expeditur, quia licet Gabriel legatur missus tam in veteri, quam in novo Testamento, Dan. 8 et 9, et Luc. 1, nihil est quod cogat credere, fuisse aliquem ex superioribus ordinibus assistentium Angelorum, nullusque Patrum id asseruit. Et ex Daniel. 8, colligitur, Gabrielem esse inferiorem Michaeli, quia ab eo mittitur, ut ibi notat Hieronymus, si tamen idem est Gabriel, qui ibi, et Virgini apparuit, quod est probabile, licet non omnino certum. At vero Bernardus, serm. 4, in *Missus est*, significat Gabrielem fuisse ex assistentibus, quia dicitur a Deo missus; unde ipse colligit fuisse immediate a Deo missum, et illuminatum de mysterio annuntiando; quod etiam indicat Andreae Hierosolymitanus, homil. de Annunt. Verumtamen etiam inferiores Angeli administrantes dicuntur a Deo mitti, quamvis non immediate a Deo, sed mediantibus Angelis superioribus mittantur, quia Deus semper est, qui suprema auctoritate mittit, ut notavit Bonaventura 2, dist. 10, dub. 2, litterali, ut, verbi gratia, Petrus, Actor. 21, dixit: *Nunc scio vere, quia misit Deus Angelum suum*, quamvis fortasse ille fuerit Angelus Petri custos, et mandatum illud per intermedios Angelos a Deo acceperit. Ita ergo potuit Gabriel dici missus a Deo, etiamsi imperium eundi ad Virginem per aliquem ex superioribus Angelis ei fuerit intimatum. Nam quod Bernardus supponit, mysterium illud non fuisse revelatum saltem quoad illam circumstantiam superioribus Angelis, sed soli Gabrieli; non video unde probari, aut conjectura satis probabili persuaderi possit. Est ergo verisimilius Gabrieli nomen non esse alicujus Angeli ex primis quatuor ordinibus. Quod ipse etiam Bernardus aperte sensit, lib. 5, de Consid. ad Eugen., c. 4, docens, Gabrie-

lem esse ex secundo ordine infimae Hierarchiae. Nec obstat, quod Luc. 1, idem Angelus de se dicat: *Ergo sum Gabriel Angelus, qui asto ante Dominum.* Nam hoc verbum *astandi*, latius patet, ut in sequenti puncto dicam, et ita ex Gabrielis missionibus non recte sumitur argumentum, quod Angeli assistentes interdum mittantur. Reliqua vero, quae de hoc argumento desiderari possunt, tractavi in 2 tom., 3 p., disp. 9, sect. 1.

31. *Raphael unus ex infimis ordinibus ministrantibus.*—Quinto objiciebatur de Angelo Raphaeli, de quo et divus Thomas, ubi supra, quem multi sequuntur, docet fuisse unum ex Angelis infimi ordinis, quia ministeria, quae exercuit, majorem dignitatem in eo non indicant. Sed difficultatem facit, quod ipsemet Raphael dixit se esse *unum ex septem qui astant ante Dominum*, Tobiae 12. Nam licet responderi possit, verbum *astandi* sumi in generali significatione, prout omnes Angeli videntes faciem Patris ante Dominum astant, non potest hoc satisfacere, quia non dicitur simpliciter *astare*, sed dicitur esse *unus esse septem astantibus*, qui dicendi modus, et numerus ille septenarius singularem excellentiam illorum Angelorum indicat, quorum unus Raphael esse dicitur. Propter hoc dixerunt aliqui, septenario numero solere in Scriptura universitatem significari, teste Gregorio, hom. 25, in Evang. et lib. 4, Moral., cap. 6, alias 11, et in hoc sensu dici Raphaeli unum ex septem Angelis. Hoc vero recte impugnant Ribera, Apocalyp. 1, quem ibi Viegas secutus est, Com. 1, sect. 6, et Vasquez, 4 part., disp. 108, cap. 1. Quia non uno tantum loco, sed in multis aliis mentionem facit Scriptura septem Angelorum assistentium coram Domino, ut Apoc. 1, 3 et 8: *Qui sunt septem spiritus Dei missi in omnem terram*, et, *Vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei*, et eorundem fit mentio in cap. 15, 16, 17 et 21.

32. *Septem Angelos esse a Deo deputatos, ut inferiorem mundum gubernent, existimant aliqui.*—Unde conjectant dicti auctores, septem particulares Angelos esse a DEO peculiariter deputatos, per eos tanquam per principales ministros hunc mundum inferiorem gubernent, et unum ex illis fuisse Raphaeli. Quam sententiam affirmant ex Clemente Alexandrino, lib. 6, Stromat., § 8, qui incipit: *Et primum*, non multum a principio, ubi commendans septenarium numerum, ejusque veluti praerogativas recensens, ait: *Septem quidem sunt, quorum est maxima potentia, primogeniti An-*

gelorum principes. Scholiastes autem illa verba exponit, dicens *septem esse ordines Angelorum.* Sed profecto Clemens satis aperte loquitur de septem principalibus Angelis. Quia vero illos vocat primogenitos Angelorum principes, posset intelligi de septem Angelis habentibus primatum, seu primum locum in septem ordinibus Angelorum. Sed tunc necessarium erit unum ex septem Angelis illis esse ex ordine Thronorum et alium ex ordine Dominationum, quod sine ulla ratione dicitur: cum illi septem Angeli dicantur missi in omnem terram, Apoc. 5, et ad hoc munus dicantur esse astantes, et parati, in conspectu Dei, quod ad munus Thronorum, et Dominationum non pertinet; alioqui cur non etiam aliquis ex Seraphinis, et Cherubinis sub illo numero comprehendatur.

33. *Septem Angeli a Deo deputati inter ministrantes recensentur.*—*Auctoris sententia.*—Admissa ergo illa sententia de septem Angelis peculiari modo Deo astantibus, ut circa mundi regimen, vel salutem hominum ei ministrent: incertum prorsus est, an sint ex ordine Angelorum, vel in aliquo superiori, vel ad varios ordines pertineant. Nihilominus tamen est certum esse ex ordinibus ministrantibus, qui ex officio mittuntur. Et aliqui censent esse septem principes Angelorum, quibus cura universae terrae demandata est. Sed in Scriptura non invenio vocatos esse principes, nec illis esse curam orbis demandatam: sed simpliciter, esse septem spiritus missos in omnem terram, Apocal. 8, et ex cap. 15 et 16, potius colligitur, illos tantum esse ministrantes, et exequentes, quae illis praecipuntur. Unde merito credi potest, non dici astare ante Deum, eo modo quo Dionysius dicit primam Hierarchiam assistere, et non mitti, neque solum quia vident Deum, et sunt in conspectu ejus, modo communi omnibus Angelis, ut recte insinuavit Toletus, Luc. 1, Annot. 31, dicens: *Astare ante Deum, non tantum significat esse in caelis quod commune est omnibus Angelis; et addit, sed significat in ministerio quamdam principalitatem, id est* (ut in comment. dixerat) *esse unum de primis, qui astant ante Deum, justa ejus executuri.* De quibus recte intelligitur illud Zachar. 3: *Dabo tibi ambulantes ex his qui nunc hic assistunt.* Et cap. 6, *quatuor quadrigae* (quidquid per illas significetur) dicuntur fuisse *quatuor venti caeli, qui egrediuntur ut stent coram Dominatore universae terrae*, utique ut velocissime irent, quocumque ab ipso mitterentur, ut statim exponi-

tur. Quocirca si in re adeo obscura conjectare licet, forte in ordine Angelorum, qui ad custodiam hominum communiter deputantur, sunt aliqui septem, qui nunquam destinantur ad custodiendam peculiarem personam, sed expediti sunt, et liberi a certo ministerio, ut ad extraordinaria negotia illi ordini proportionata mittantur; et ita ordinarium munus eorum solum esse assistere, et praesto esse, ut mittantur, et exequantur quidquid eis injunctum fuerit. Et fortasse in quolibet ordine ministrantium Angelorum, et eorum, qui mitti solent, sunt aliqui hujusmodi, et in eodem numero quoad singulos ordines, nam ille numerus non videtur ita absolute definitus, ut non possit per singulos ordines ministrantium multiplicari. Nam, Apocal. 8, ait Joannes: *Vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei et datae sunt illis septem tubae.* Et statim addit: *Et alius Angelus venit, et stetit ante altare;* qui videtur alterius ordinis fuisse, quantum ex ministerio colligitur. Alii etiam septem Angeli habentes phialas, quas effundunt, etc., Apocal. 15 et 16, distincti profecto a septem Angelis, quibus septem tubae datae sunt, esse videntur. Denique (ut cumque res se habeat) septem illi Angeli semper erunt ex ministrantibus, ideoque licet Raphael unus ex illis septem fuerit, nulla exceptio a generali regula fit.

Tertium genus testimoniorum expenditur.

34. *Ultimum testimonium.*—*Prima divi Thomae expositio.*—Ultimo dicendum superest de universali sententia Pauli ad Hebr. 1: *Omnes sunt administratores spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui haereditatem capiunt salutis.* Ad quae verba divus Thomas supra respondet, omnes Angelos etiam supremos dici posse administrare hominum salutem, quia illuminant inferiores, et intimant Dei voluntatem de agendis circa salutem hominum procurandam. Et consequenter ait, etiam mitti non missione externa, sed interna, et invisibili. Quae responsio quoad priorem partem mihi satisfacit: nam illuminare, docere, ac denunciare alteri voluntatem DEI, vere, ac proprie est ministrare. Quoad alteram vero partem dura est expositio; quia, ut supra notavi, in Angelis non est propria missio, nisi localis, unde non est, nisi in ordine ad actionem, vel assistentiam aliquam, quae propinquitatem localem requirat, et ideo ad solam illuminationem non fit missio. Nec is qui illuminat inferiorem, quem in nomine Dei mittit, vere